

PIKOVSKA Tetiana Valentinivna - Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Law, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Solyaschyna St., e-mail: Tetiana261285@i.ua)

ПИКОВСКАЯ Татьяна Валентиновна - кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры права, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: Tetiana261285@i.ua)

УДК 37.091.33-027.22:33

DOI: 10.37128/2411-4413-2019-10-14

**НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА AFLATEEN: РОЛЬ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ І НАБУТТЯ
ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ПОВ'ЯЗАНИХ З
ЕКОНОМІКОЮ ©**

ЯЦЕНКО О.В.,
кандидат історичних наук,
Директор департаменту освіти
Вінницької міської ради

ЧОРНИЙ О.В.,
кандидат філософських наук,
докторант кафедри маркетингу
та аграрного бізнесу
Вінницького національного
аграрного університету
(м. Вінниця)

В статті розглянуто проблеми, що стосуються розвитку неформальної освіти та її зв'язку з отриманням економічних знань і вмінь. Проаналізовано деякі аспекти, що пов'язані з розвитком неформальної освіти в Європі та Україні. Суттєву увагу приділено ігровій формі проведення занять за програмою Aflateen. Проведення заняття у формі дидактичної гри сприяє кращому засвоєнню великої кількості різноманітних знань отриманих під час заняття. Досліджено, що програма неформальної освіти Aflateen має яскраво виражений міждисциплінарний характер, що межує з трансдисциплінарністю. Холістичність програми Aflateen стосується здобуття та покращення навичок необхідних для життя в сучасному суспільстві. В межах програми особлива увага приділяється економічним проблемам, що стосуються життя молоді. Економічні знання є органічною складовою програми Aflateen та допомагають краще зрозуміти складні сучасні економічні та соціальні проблеми.

Ключові слова: неформальна освіти, дидактична гра, міждисциплінарність, економіка, економічне знання.

Табл.: 1. Літ.: 13.

**NON-FORMAL EDUCATION AFLATEEN: ROLE OF INTERDISCIPLINARITY AND
ACQUISITION OF PRACTICAL SKILLS RELATED TO ECONOMICS**

YATSENKO Oksana
PhD in History
Head of the Education Department
Vinnytsia City Council

CHORNYI Oleh
PhD in Philosophy
Post-Doctoral Student of the Marketing and Agrarian Business Department
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)

The article deals with the problems related to the development of non-formal education and its connection with the acquisition of economic knowledge and skills. Some aspects related to the development of non-formal education in Europe and Ukraine are analyzed. Considerable attention is paid to the game

method of the Aflateen program. Lessons and tasks in the form of didactic games contributes to better comprehension of a large number of diverse knowledge, that is acquired during lessons. It is explored that Aflateen's non-formal education program has strong interdisciplinary character that borders with transdisciplinary. The Aflateen program's holistic approach relates to the acquisition and improvement of the skills needed in modern society. Within the program, particular attention is paid to economic problems, that affect lives of young people. Economic knowledge is an integral part of the Aflateen program and it helps to understand complex contemporary economic and social problems.

Key words: non-formal education, didactic game, interdisciplinarity, economics, economic knowledge.

Tabl.: 1. Lit.: 13.

НЕФОРМАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ AFLATEEN: РОЛЬ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОСТИ И ПРИОБРЕТЕНИЕ ПРАКТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ СВЯЗАННЫХ С ЭКОНОМИКОЙ

ЯЦЕНКО О.В.,

кандидат исторических наук,
Директор департамента образования
Винницкого городского совета

ЧЕРНЫЙ О.В.,

кандидат философских наук,
докторант кафедры маркетинга и аграрного бизнеса
Винницкого национального аграрного университета
(г. Винница)

В статье рассмотрены проблемы, касающиеся развития неформального образования и его связи с получением экономических знаний и умений. Проанализированы некоторые аспекты, связанные с развитием неформального образования в Европе и Украине. Существенное внимание уделено игровой форме проведения занятий по программе Aflateen. Проведение занятия в форме дидактической игры способствует лучшему усвоению большого количества разнообразных знаний полученных во время занятия. Доказано, что программа неформального образования Aflateen имеет ярко выраженный междисциплинарный характер, граничащий с трансдисциплинарностью. Холистичность программы Aflateen касается получения и улучшения навыков необходимых для жизни в современном обществе. В рамках программы особое внимание уделяется экономическим проблемам, касающимся жизни молодежи. Экономические знания являются органической составляющей программы Aflateen и помогают лучше понять сложные современные экономические и социальные проблемы.

Ключевые слова: неформальное образование, дидактическая игра, междисциплинарность, экономика, экономическое знание.

Tabl.: 1. Лит.: 13.

Постановка проблеми. Сучасне динамічне життя створює нові умови існування для всього суспільства і окремої особистості. Проблема освіти підлітків займає особливе місце серед проблем, з якими зіштовхується суспільство. Отримання українською молоддю корисних знань, а також практичних навичок, є необхідною умовою успіху в дорослому житті. Саме тому, в сучасних умовах, отриманню фінансової та соціальної освіти має бути приділена посиленна увага.

В багатьох європейських країнах неформальна освіта стала потрібною і незамінною частиною, котра доповнює формальну освіту (шкільну та університетську). Наразі Україна потребує розвитку мережі неформальної освіти та визнання її на всіх рівнях, починаючи від загальнодержавного і завершуючи обізнаністю окремої сім'ї відносно можливостей, котрі створюються окремими освітніми програмами. Особливої уваги заслуговує неформальна освіта, що стосується отримання фінансових та соціальних вмінь та навичок. Саме такою є програма неформальної освіти Aflateen, головний офіс якої базується в Нідерландах [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискурс, що стосується неформальної освіти набув в Україні значного поширення. В межах української наукової думки вже розглянуті численні проблеми, що стосуються впровадження та покращення неформальної освіти. Ю. Деркач вивчає проблеми, що стосуються розгляду неформальної освіти, як неперервної освіти впродовж всього життя [2]. В. С. Заярна аналізує проблеми, що стосуються неформальної освіти для молоді та дітей

в ЄС [3]. М. О. Коваленко досліджує проблеми пов'язані з регулюванням неформальної освіти на державному рівні [4]. В. М. Горленко в своїх дослідженнях вказує на можливість розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності засобами неформальної освіти [5]. Ці та багато інших робіт, стосуються численних проблем розвитку та поширення неформальної освіти. В нашій роботі ми зупинимось на окремих аспектах програми неформальної освіти Aflateen та контексті, який її стосується.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження деяких особливостей програми неформальної освіти Aflateen, а також міждисциплінарного характеру економічних знань, що стосуються програми.

Виклад основного матеріалу. Неформальна освіта є продуктивним засобом розвитку потрібних вмінь та навичок у молоді. Оскільки Україна прямує до членства в Європейському Союзі, варто звернути увагу на європейський досвід, що стосується функціонування неформальної освіти. Ось, що пише про це Ю. Деркач: «У Європі теорія і практика освіти охоплює формальну та неформальну освіту, що у взаємозв'язку сприяють вирішенню завдань професійного та соціального розвитку молоді» [2, с. 18]. Очевидно, що неформальна освіта в Європі доповнює формальну та стосується покращення орієнтації молоді в складних соціально-економічних проблемах європейського суспільства. Ще з шкільного віку, підліткам прищеплюють цінності, котрі необхідні для того аби бути ефективною частиною суспільного життя. Крім того, суттєва увага приділяється фінансовим та економічним знанням потрібним для входження підлітків у світ дорослих, в якому необхідно серйозно ставитись до різних соціальних та економічних сторін суспільної діяльності.

Відносно порівняння неформальної освіти в ЄС та Україні, можна ствердно вести мову про подібність деяких елементів. «Неформальна освіта дітей і молоді в Європі, окремих країн і регіонів, є досить дослідженою українськими вченими, які вказують на наявність аналогічних характеристик у системі позашкільної освіти в Україні» [3, с. 41]. Ситуація, що склалася вимагає пришвидшити процеси, що стосуються переходу від теоретичного наукового опрацювання даної проблематики до рішучих дій на загальнодержавному та на місцевому рівнях. Визначення конкретного місця неформальної освіти в системі освіти України потребує деталізації намагань та створення формальних норм, що стосуються якості та характеру освітніх послуг. Зокрема, мається на увазі, необхідність матеріальної підтримки волонтерів та ініціативних особистостей. Численні проблеми, що стосуються приміщень для проведення занять, матеріалів для занять, заробітної плати, потребують свого вирішення.

Заклики, що стосуються необхідності активізації державної підтримки не є одиничним явищем. Наразі, ведеться мова про те, що вже пройдений етап конфронтації, до неформальної освіти привертається увага на всіх управлінських рівнях. Наступним етапом є посилення підтримки та організація регулювання: «В Україні сформовані передумови для визнання неформальної освіти, проте необхідна державна підтримка і регулювання на законодавчому та інституціональному рівнях цих процесів» [4, с. 189]. Підтримка неформальної освіти, поширення інформації про її важливість, проведення прямих паралелей між неформальною освітою та реальними перевагами і можливостями, допоможе активізувати суспільство. Визнання таких програм, як Aflateen, на державному рівні, буде сприяти розвитку економічної культури та створенню цінностей, що є характерними для розвинутої ринкової економіки.

Окремої уваги потребують проблеми залучення різноманітних зацікавлених сторін до покращення та поширення неформальної освіти. Наприклад, в межах програми Aflateen, заохочується взаємодія з місцевими громадами, підприємцями, соціальними групами. Таким чином, отримання освіти Aflateen, сприяє поліпшенню орієнтації молоді в складних соціально-економічних проблемах. В межах програми, учні навчаються взаємодіяти з своїми сім'ями, друзями, однокласниками, організаціями, підприємцями, тощо. Саме в такій діяльності міститься особливість неформальної освіти.

Неформальна освіта не тільки, зазвичай, має практичний характер, але й допомагає людині швидше адаптуватися до сучасних умов, котрі швидко змінюються. Наведемо цитату В.М. Горленка: «Неформальна освіта в цих умовах стає джерелом поповнення необхідних знань та формою адаптації до сучасних інтеграційних процесів...» [5, с. 67]. Якщо ж взяти конкретний приклад, програму Aflateen, то знання та навички отримані в ході навчання, готують молодь до розуміння складності життя та охоплюють численні аспекти, пов'язані з підготовкою до дорослого життя. В межах програми, в ігровій формі, учні отримують знання, пов'язані з психологічними, соціальними, культурними, релігійними, фінансовими, екологічними, інноваційними та багатьма

іншими особливостями дорослого життя. Знання отримані в ході програми, є ланкою, що пов'язує середню та вищу освіту. Таким чином, неформальна освіта може бути надійним підґрунтям, не лише успішного соціального життя, але й фактором професійного зростання та побудови кар'єри.

Загалом, неформальна освіта має численні переваги, і на рівні з можливістю адаптації, окремої уваги потребує така характеристика як ініціативність. Розвиток особистості засобами неформальної освіти вчить людину бути самостійною: «... індивід намагається не тільки усвідомити зміни, що відбулися в певному середовищі (професійному, соціальному тощо), а й самому стати джерелом цих змін» [6, с. 288]. Наведене вище твердження, великою мірою, стосується програми Aflateen. Крок за кроком, в міру проходження навчання, учні вчать проявляти ініціативу та самі стають тригерами змін. Численні заняття, що проводяться в ігровій формі навчають учнів практично ставитися до життя, а також вчать вирішувати проблеми, що стосуються порозуміння між особистостями, екології, власних фінансів, тощо. Програма допомагає зрозуміти, не лише яким чином почати діяти, але й як організувати навколо себе однодумців, заради продуктивних змін в суспільстві.

Цікаво, що неформальна освіта, значною мірою, стосується народного господарства і економіки загалом. Ось, що пише про це ректор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: «Вважається, що «неформальну освіту» мотивують умови та завдання безпосереднього виробництва, у якому бере участь особистість, її робота» [7, с. 8]. Це, ще раз підтверджує думку про те, що неформальна освіта стосується отримання практичних навичок, пов'язаних з реальним життям. В межах програми Aflateen, більшість завдань мають практичний характер, що дозволяє молоді ефективно інтегруватися до своїх місцевих спільнот та організувати свою діяльність за принципами ефективності, економності та продуктивності.

Отже, потреба в неформальній освіті є незаперечною. Проаналізувавши деякі її особливості, потрібно також розглянути освітню методику, яка використовується для навчання. Для цього, ми беремо за приклад саме програму Aflateen. В межах цієї програми більшість занять поділяється на кілька вправ, які проводяться у формі гри. Потрібно зазначити, що ігрова форма занять розглядається однією з найефективніших форм навчання для дітей та молоді. Розглянемо деякі особливості, що стосуються використання гри, як освітньої методики.

Ігрова форма занять дозволяє зосередити увагу учнів на головних проблемах, що розглядаються в ході навчання. Концентрація уваги, засобами гри, є однією з основних переваг, що дозволяють ефективніше засвоювати знання. «Сучасна дидактика розглядає ігри як інструмент ефективної взаємодії педагога і учнів. Захопившись грою, учні початкової школи не помічають самого навчання» [8, с. 171]. Твердження, що наведено в цитаті, цілком відповідає реальному стану речей. Таким чином, створюється атмосфера взаємної довіри між педагогом і учнем та зростає зацікавленість молоді в отриманні знань. Контрастно відрізняючись від формальної освіти, неформальна освіта доповнює знання отримані в школі. В межах неформальної освіти, теоретичні знання здобуті на уроках в школі доповнюються практичними вміннями. Наприклад, знання з шкільних курсів суспільствознавства та економіки, доповнюються вміннями встановлювати соціальні зв'язки та розпоряджатися власними грошима. Багато в чому, засвоєння практичних вмінь формується завдяки використанню гри.

В межах педагогіки, подібна форма проведення занять називається дидактичною грою. Наведемо цитату з праці І. М. Толмачової: «В освітній галузі, а саме в навчальних закладах різних типів, досить широко використовуються дидактичні ігри. ... Суть дидактичної гри – моделювання, імітація (наслідування)» [9, с. 334]. Наприклад, в межах програми Aflateen, учні в ігровій формі навчаються заощаджувати гроші, формувати бюджет сім'ї, проектувати власні соціальні підприємства, організувати виробництво товарів, планувати навчання та майбутню кар'єру. Багато таких ігор мають характер імітації та відтворення реальних явищ в зменшеній формі. На заняттях учні вчать моделювати реальні відносини в суспільстві та різні ситуації, що стосуються фінансової грамотності та персональних фінансів.

Проведення занять, у формі гри, стосується виховання в учнях лідерських якостей, цілеспрямованості та самостійності в прийнятті рішень. «Навчання із застосування гри передбачає розв'язок проблем, які пов'язані із навчальною діяльністю, активізацією пізнавальної діяльності, розвитком самостійності тощо» [10, с. 17]. Учні вчать самостійно досліджувати складні явища реальності, задавати правильні питання відносно сутності речей та можливостей їх покращення. В програмі Aflateen, заняття пов'язані з численними сферами життя суспільства, тому досвід отриманий на заняттях, дозволяє легко впізнавати пройдений матеріал в реальному житті.

Різноманітні гуманітарні та соціальні знання слугують підґрунтям для розуміння економічних та фінансових проблем з якими зіштовхуються люди. Далі, ми зосередимо увагу на змісті та наповненні програми Aflateen. Ми використаємо для цього концепт міждисциплінарності, оскільки він вдало пояснює сутність цієї програми неформальної освіти.

Якщо звернути увагу на структуру навчальної програми Aflateen, то можна помітити, що вона є доволі різноманітною за змістом. Мається на увазі велика кількість сфер наукового знання, яка використовується в межах програми. Загалом в програмі Aflateen використовуються знання з кількох десятків різноманітних академічних дисциплін. В Таблиці 1 наводиться співвідношення галузей наукового знання та понять, що використовуються у програмі.

Таблиця 1

Використання міждисциплінарного знання в програмі Aflateen

Назва галузі наукового знання	Поняття, що пов'язані з відповідними галузями наукового знання
Психологія	Характер, конфлікти, відносини, вплив.
Естетика	Краса та ін.
Освіта та робота	Цілі, кар'єра, коледж, курси, працевлаштування, ринок праці.
Соціологія	Сім'я, друзі, спільнота, розвиток суспільства.
Правознавство	Трудове законодавство, міжнародне законодавство, права людини.
Культурологія	Культура, багатоманіття в соціумі, стать і гендер, культурні стереотипи, гендерні ролі.
Релігієзнавство	Релігійне різноманіття, порозуміння.
Медицина	Репродуктивне здоров'я, організації здоров'я.
Екологія	Екологічні проблеми та ін.
Інновації	Люди-новатори, зміни.
Економіка	Утилітарність, економія, розумне споживання, економічна справедливість, нерівність.
Бухгалтерський облік	Видатки, надходження, надлишок, дефіцит, бюджет.
Гроші і кредит	Заощадження грошей, кредит, процент.
Бізнес-планування і проектування підприємств	Планування діяльності підприємств, соціальні підприємства, фінансові підприємства.

Джерело: [створено автором]

Використовуючи таблицю, можна прослідкувати співвідношення між великим об'ємом різноманітних знань та складним переплетінням реальних процесів та явищ, відносно яких має бути свідомим учень. Зрозуміло, що учень отримуючи практичні знання, що стосуються такої кількості різних сторін суспільного життя, може не розуміти всю складність реальності. Проте вчитель, що займається освітою молоді повинен усвідомлювати, що складність програми є відображенням складності реального світу.

Для того, аби, науковим чином, пояснити можливість використання настільки різних знань в одній програмі ми будемо використовувати поняття міждисциплінарного підходу. Його перевагою є те, що «...подібний науковий підхід ... сприяє відкриттю глибоких, загальних закономірностей...» [11, с. 54]. Ці закономірності пов'язані з зв'язком, що існує між різними галузями наукових знань. Зокрема міждисциплінарний підхід дозволяє пояснити, яким чином увага до соціальних, культурних та правових умов життя суспільства може створити сприятливі умови для ведення економічної діяльності. Для вичерпного розуміння можливостей програми Aflateen, необхідним є знання особливостей поєднання знань з різних наукових галузей. Мається на увазі, що складне поєднання термінології та понять з різних дисциплін є відображенням складних феноменів реального світу, що існують один поряд з одним. Наприклад, сім'я є елементом суспільства в якому існують численні економічні, екологічні, релігійні та культурні проблеми. Можливість орієнтації в широкому колі подібних проблем потребує розуміння особливостей зв'язків, які існують між різними рівнями реальності.

Для кращого розуміння нашого твердження звернемось до роботи одного з найвідоміших світових вчених в галузі міждисциплінарності Ф. Дарбеллая: «... міждисциплінарність розуміється як циркуляція концептів, теорій, та методів, і шляхом аналогії чи трансферу вздовж та поза дисциплінарними межами, котрі виявляються зачиненими» [12, с. 1]. Тобто, в межах університету

існують різні академічні дисципліни, такі як психологія чи економіка, проте для потреб, що пов'язані з всебічною освітою молоді, використовується поєднання різних дисциплінарних перспектив для підвищення ефективності навчання. Таким чином, в програмі Aflateen, використовуються терміни з більше ніж 10 різних університетських дисциплін, наведених в таблиці. Характерним для програми Aflateen є те, що знання з різних гуманітарних дисциплін, що отримуються учнями на початкових заняттях, слугують основою для можливості розуміння економічної реальності. В межах програми досить послідовно проводиться думка, що знання релігійних, культурних, соціальних, правових особливостей життя країни має прямий зв'язок з можливістю оптимізації власних фінансів та організацією власного бізнесу.

Окремі сучасні вчені напряму пов'язують розуміння економіки з застосуванням міждисциплінарності: «... без міждисциплінарності немає адекватного знання про економічну систему, хоча спеціалізований внесок економістів подовжує бути незамінним» [13, с. 353]. Ця думка підтверджує ефективність навчальної програми Aflateen. Поєднання економічної та неекономічної проблематики є напрочуд корисним та ефективним для освіти нових поколінь, тому програми подібні Aflateen є ефективними для доповнення теоретичних знань, отриманих учнями на уроках в середній школі.

Висновки. Проблеми неформальної освіти є суперактуальними для української системи освіти. Неформальна освіта надає численні переваги, зокрема для освіти дітей та підлітків. Неформальна освіта має практичний характер та навчає підлітків бути самостійними та ініціативними. Неформальна освіта Aflateen дозволяє, в ігровій формі, засвоїти знання, що стосуються численних сфер життя суспільства. Поєднання термінів та понять з багатьох академічних дисциплін допомагає сформувати у молоді практичні навички необхідні для реального життя. Одним з найбільш ефективних проявів такого поєднання є використання економічного та соціологічного знання, для формування фінансової компетентності. Проблематика розглянута у статті є досить перспективною. Окремої уваги потребують проблеми вдосконалення програм неформальної освіти, а також підвищення їх відповідності умовам, котрі стосуються життя українського суспільства.

Список використаної літератури:

1. Aflateen. *Aflatoun International*: веб-сайт. URL: <https://www.aflatoun.org/curricula/aflateen/> (дата звернення: 19.05.2019).
2. Деркач Ю. Неформальна освіта як умова неперервного навчання молоді. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. №23. С. 17-22.
3. Заярна В. С. Проблема неформальної освіти дітей і молоді в ЄС у контексті дослідницьких тенденцій української педагогічної науки. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. Vol. III(34), Issue 69. С. 39-41.
4. Коваленко М. О. Теоретико-методичні аспекти державного регулювання розвитку неформальної освіти в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. Випуск 10, Частина 2. С. 186-189.
5. Горленко В. М. Неформальна освіта як чинник розвитку інформаційно- комунікаційної компетентності вихователів дошкільного навчального закладу. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. №1(40). С. 67-73.
6. Ткач Т. В. Розвиток особистості засобами неформальної освіти. *Актуальні проблеми психології*. 2008. Т.7, Вип.15. С. 287-291.
7. Андрущенко В. П. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку. *Вища освіта України*. 2013. №4. С. 5-9.
8. Суровицька М. Вплив гри на розвиток особистості молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2014. №2(109). С. 170-173.
9. Толмачова І. М., Олійник К. О. Змістова характеристика дидактичної гри як методу навчання. *Молодий вчений*. 2016. №2(29). С. 334-347.
10. Головка Н. Ігрові технології як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2015. №1(1). С. 17-20.
11. Бородіна О. С. Принцип комплементарності в міждисциплінарних дослідженнях економіки. *Економіка і прогнозування*. 2015. №2. С. 47-58.
12. Darbellay F. The circulation of knowledge as an interdisciplinary process: traveling concepts, analogies and metaphors. *Issues in integrative studies*. 2012. №30. P. 1-18.

13. Neves V. Economics and interdisciplinarity: an open-systems approach. *Brazilian journal of political economy*. 2017. Volume 37, Number 2(147). P. 343-362.

References:

1. Aflateen. *Aflatoun International*. Retrieved from <https://www.aflatoun.org/curricula/aflateen/>
2. Derkach, Yu. (2008). Neformalna osvita yak umova neperervnoho navchannia molodi [Non-formal education as a condition for the continuous education of young people]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya pedahohichna – Herald of Lviv University. Series: pedagogical.*, 23, 17-22 [in Ukrainian].
3. Zaiarna, V. S. (2015). Problema neformalnoi osvity ditey i molodi v YeEs u konteksti doslidnytskykh tendentsiy ukrainskoi pedahohichnoi nauky [The problem of non-formal education of children and young people in the EU in the context of research trends of Ukrainian pedagogical science]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 34(69), 39-41 [in Ukrainian].
4. Kovalenko, M. O. (2015). Teoretyko-metodychni aspekty derzhavnoho rehuliuвання rozvytku neformalnoi osvity v Ukraini [Theoretical and methodical aspects of state regulation of the development of non-formal education in Ukraine]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Herald of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, 10, 186-189 [in Ukrainian].
5. Horlenko, V. M. (2017). Neformalna osvita yak chynnyk rozvytku informatsiyno-komunikatsiynoi kompetentnosti vykhovateliv doshkilnoho navchalnoho zakladu [Non-formal education as a factor in the development of information and communication competence of preschool educational institutions]. *Naukovyy visnyk uzhhorodskoho universytetu. Seriya: «Pedahohika. Sotsialna robota» – Scientific Herald of Uzhgorod University. Series: "Pedagogy. Social work"*, 1(40), 67-73 [in Ukrainian].
6. Tkach, T. V. (2008). Rozvytok osobystosti zasobamy neformalnoi osvity [The development of personality by means of non-formal education]. *Aktualni problemy psykholohii – Actual Problems of Psychology*, 7(15), 287-291 [in Ukrainian].
7. Andrushchenko, V. P. (2013). Filosofii neformalnoi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku [Philosophy of non-formal education: problems and prospects of development]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher Education of Ukraine*, 4, 5-9 [in Ukrainian].
8. Surovytska, M. (2014). Vplyv hry na rozvytok osobystosti molodshykh shkolariv [The influence of the game on the development of the personality of junior schoolchildren], *Molod i rynok – Youth and Market*, 2(109), 170-173 [in Ukrainian].
9. Tolmachova, I. M., & Oliynyk, K. O. (2016). Zmistova kharakterystyka dydaktychnoi hry yak metodu navchannia [The content description of the didactic game as a learning method]. *Molodyy vchenyy – Young Scientist*, 2(29), 334-347 [in Ukrainian].
10. Holovko, N. (2015). Ihrovi tekhnolohii yak zasib aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti studentiv [Gaming technologies as a means of activating cognitive activity of students]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohika – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: Pedagogy*, 1(1), 17-20 [in Ukrainian].
11. Borodina, O. S. (2015). Prynysyp komplementarnosti v mizhdystsyplinarnykh doslidzhenniakh ekonomiky [Principle of complementarity in interdisciplinary studies of economy]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economy and Forecasting*, 2, 47-58 [in Ukrainian].
12. Darbellay, F. (2012). The circulation of knowledge as an interdisciplinary process: traveling concepts, analogies and metaphors. *Issues in integrative studies*, 30, 1-18.
13. Neves, V. (2017). Economics and interdisciplinarity: an open-systems approach. *Brazilian journal of political economy*, 37(147), 343-362.

Інформація про авторів

ЯЦЕНКО Оксана Василівна – кандидат історичних наук, Директор департаменту освіти, Вінницька міська рада (21100, м. Вінниця, вул. Соборна, 59, e-mail: vmuo@vmr.gov.ua).

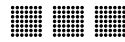
ЧОРНИЙ Олег Віталійович – кандидат філософських наук (доктор філософії), докторант кафедри маркетингу та аграрного бізнесу, Вінницький національний аграрний університет (21018, м. Вінниця, вул. Пирогова, 3, e-mail: phd.chorny@gmail.com).

YATSENKO Oksana Vasilivna – PhD (History), Head of the Education Department, Vinnytsia City Council (21100, Vinnytsia, 59 Soborna St., e-mail: vmuo@vmr.gov.ua).

CHORNYI Oleh Vitaliyovich – PhD (Philosophy), Doctorate of the Marketing and Agrarian Business Department, Vinnytsia National Agrarian University (21018, Vinnytsia, 3 Pirogov St., e-mail: phd.chorny@gmail.com).

ЯЦЕНКО Оксана Василенна – кандидат исторических наук, Директор департамента образования, Винницкий городской совет (21100, г. Винница, ул. Соборная, 59, e-mail: e-mail: vnuo@vnr.gov.ua).

ЧЕРНЫЙ Олег Витальевич – кандидат философских наук (доктор философии), докторант кафедры маркетинга и аграрного бизнеса, Винницкий национальный аграрный университет (21018, г. Винница, ул. Пирогова, 3, e-mail: phd.chornyi@gmail.com).

УДК 338.432:633-34(477)(091)

DOI: 10.37128/2411-4413-2019-10-15

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОЩУВАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ СОЇ В УКРАЇНІ У ХХІ СТ. ©

МУХАНОВ В.М.,
кандидат історичних наук, ст.
викладач
кафедри історії України та філософії,
Вінницький національний аграрний
університет
(м. Вінниця)

Проаналізовано динаміку розвитку, ключові проблеми в царині реалізації низки державних та національних програм щодо розвитку вітчизняної галузі промислового виробництва та переробки сої на початку ХХІ століття. Розглянуто основні здобутки зазначеної галузі та її місце в структурі національного АПК, окреслено основні перспективи подальшого розвитку промислового вирощування сої в умовах подальшого розвитку експорторієнтованої ринкової економіки України у ХХІ столітті.

Установлено, що створення та адаптації нових високопродуктивних сортів сої та підвищення економічної ефективності виробництва цієї культури дозволить вітчизняній галузі промислового вирощування сої в найближчій перспективі увійти до переліку світових лідерів-виробників високоякісної білкової сировини.

Проаналізовано проблему використання генетично модифікованих організмів та харчовій та кормовиробничій галузях.

Ключові слова: соя, галузь промислового вирощування сої, виробництво та переробка сої, сорти сої, вирощування сої, посіви сої, врожайність, ГМ-соя.

Табл.: 1. Літ.: 20.

STATUS AND PROSPECTS OF FURTHER DEVELOPMENT OF THE INDUSTRY OF INDUSTRIAL CULTIVATION AND PROCESSING OF SOYBEANS IN UKRAINE IN THE XXI CENTURY

MUKHANOV Valentin,
Ph.D. in History, senior lecturer in the history of Ukraine and philosophy
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsya)

The dynamics of development, the key problems in the field of implementation of a number of state and national programs for the development of the domestic branch of industrial production and processing of soybean at the beginning of the 21st century are analyzed. The main achievements of the mentioned industry and its place in the structure of the national agroindustrial complex are considered, the main prospects for the further development of industrial soybean cultivation in the conditions of development of the exported market economy of Ukraine in the 21st century are outlined.

It is established that the creation and adaptation of new high-quality soybean varieties and increase the economic efficiency of production of this crop will allow the domestic industry of industrial soybean cultivation in the short term to be included in the list of world leaders-producers of high quality protein raw materials.